

Lyt til os – og du vil få en positiv oplevelse!

Kultur, fritid og social trivsel blandt færøske tredjeklasses elever

Firouz Gaini

Sammendrag

Artikelen forsøger at belyse 9–10-årige børns sociale trivsel på Færøerne med baggrund i en spørgeundersøgelse foretaget i 2008. Børneforskningen på Færøerne er af meget begrænset omfang, og derfor kan denne artikel kaste nyt lys over generelle tendenser i det senmoderne færøske samfund. Artikelen gennemgår hovedresultaterne fra undersøgelsen, der berører børns leved forhold i bred social, kulturel, økonomisk og politisk forstand. Artikelen viser også, at det færøske samfund kan siges at befinde sig imellem tradition og modernitet, lokalsamfund og globalisering. De færøske børn, viser undersøgelsen, har kritiske og relativt selvstændige opfattelser af deres hverdag, identitet og samfund.

Introduktion

Børns trivsel bliver som oftest belyst internt blandt voksne mennesker, der har en speciel faglig interesse for børns opvækst i senmoderne tid. Der findes dog undtagelser, hvor børn selv får anledning til at beskrive sine holdninger og værdier i forhold til det moderne hverdagsliv med hjem, skole og fritid som hovedarenaer (Schultz Jørgensen & Dencik 1999). Der er stor forskel på voksne specialisters og børns egne beskrivelser af ”børns trivsel”. Pædagoger og lærere forsøger naturligvis, gennem sin tætte kontakt med børn, at forstå hvad de føler og tænker, hvad de savner og priser. Men denne viden bliver ret sjælden formidlet videre til lokale og nationale

politiske myndigheder, der tager beslutningerne angående landets børne- og ungdomspolitik.

Det færøske kulturministerium besluttede i 2007, som led i arbejdet med at beskrive en almen kulturpolitik for børn og unge, at lave en kvantitativ undersøgelse af børns kultur, fritid og sociale trivsel. Undersøgelsen, der blev gennemført foråret 2008, kan siges at danne pionérbearbejde på Færøerne. Færøerne har i løbet af det tyvende århundrede bevæget sig fra at være et traditionelt bondesamfund via et moderne fiskerisamfund, for i dag at være et komplekst senmoderne videnssamfund, uden at den kulturelle præsentation af børn har gennemgået en tilsvarende opdatering. Færøske børn lever i et individualiseret samfund i en globaliseret verden, men bliver i offentlig debat naivt belyst som kopier af de nittende og tyvende århundreders børn (Gaini 2006).

Relativt få empiriske studier har været lavet af færøske børn opvokset før ca. 1980, og det forklarer forekomsten af de ofte ret fantasifulde hypoteser om den færøske families historie. Stærke signaler om at de familiebaserede bygdesamfund er i færd med at forsvinde for at blive erstattet af offentlige institutioner i et centraliseret velfærdssamfund, har medført en ny stor efterspørgsel efter nye data om sociale og kulturelle forhold. Et såkaldt videnssamfund kan ikke udfolde sig uden kontinuerlig produktion og formidling af (videnskabelig) viden om samfundet og dets borgere. Børn og unge repræsenterer svage grupper i samfundet, samtidig som fremtiden bogstavelig talt ligger i deres hænder. Ved at forsøge at forstå de yngre generationer kan vi danne os et kvalificeret billede af samfundets fremtid.

Et af kulturministeriets primære ønsker med hensyn til undersøgelsen fra 2008, var at opfange de "usynlige" grupper af børn og unge, der af forskellige årsager ikke deltager i almindelige sociale og kulturelle aktiviteter og foreninger. De børn, der ikke hører til den "sunde" hovedgruppe, var med andre ord i fokus. Hvordan er disse børns trivsel og hvad savner de mest i deres hverdagsliv, er vigtige spørgsmål som undersøgelsen fremhæver. I forlængelse af samme problematik fortæller børn om voksnes manglende vilje til at give børns personlige meninger seriøs tilbagemelding. Børns trivsel er i stor grad afhængig af god social kommunikation med lærere, forældre og andre overordnede. Denne artikel bygger på den omtalte undersøgelses resultater.

Metode

Undersøgelsen blev gennemført i marts 2008 i samarbejde med kulturministeriet og otte udvalgte almene folkeskoler i landet (Gaini 2008b). Børn fra tredje- og ottendeklasse fik spørgeskemaer at besvare i én skoletime. 111 tredjeklasse elever fra syv forskellige skoler deltog (én skole deltog kun med én ottendeklasse). Jeg koncentrerer mig her kun om den yngre årgang (tredjeklasserne), fordi denne artikel ikke sætter fokus på de 15–16-årige. Børnene var fra følgende folkeskoler: Eysturskúlin (Torshavn), Argja skúli (Torshavn), Skúlin á Ziskatrøð (Klaksvik), Vágs skúli, Tofta skúli, Miðvágs-Sandavágs skúli og Eiðis skúli. Skolerne repræsenterer alle landets hovedregioner.

Det er meget problematisk at bruge børn fra lavere alderstrin end tredjeklasse i sociologiske undersøgelser, pga. børnenes psykiske og intellektuelle udviklingsniveau (Andersen & Ottosen 2002). De 9–10-årige betragtes ofte som de absolut yngste informanter, der selvstændigt kan deltage i videnskabelige spørgeskemaundersøgelser, hvis resultater har validitet og reliabilitet som empiriske forskningsdata. Skemaets 30 spørgsmål blev grundigt testet og evalueret, før det tilpasses aldersgruppens kognitive og sproglige færdigheder, før det blev sendt til de deltagende skoler. Det er desuden altid en stor forskningsudfordring at spørge børn og forvente velartikulerede logiske svar.

Skoleundersøgelser indebærer nogle specifikke metodologiske forhold, som det er nødvendigt at reflektere over. Børnene skal føle sig trygge ved undersøgelsens rammer og undgå at besvare gruppevis. De skal få klart besked om, at spørgeskemaet ingen formel tilknytning har til skolens øvrige klasseundervisning (Helve 2005). Desuden er der naturligvis standard etiske hensyn der skal tages. Informanternes anonymitet skal sikres. Forældre skal informeres skriftligt om projektets form, indhold og formål og godkende deres børns eventuelle deltagelse i undersøgelsen. Kvantitativt er undersøgelsen ikke særlig stor, og derfor har den begrænset statistisk analytisk værdi.

Resultater og diskussion

Mere end 80 procent af børnene var niårige da undersøgelsen blev foretaget; de resterende var tiårige. De fleste børn boede i de byer og bygder,

hvor deres skole ligger, men enkelte elever boede i små nabobygder, der dog var indenfor kommunegrænsen. Næsten alle børnene havde boet på Færøerne hele livet. Kun én informant svarede, at han havde boet i landet i mindre end tre år totalt. Enkelte børn havde boet i Danmark med familien i kortere perioder. Kun seks børn havde skiftet bosted siden skolestart. De fleste børn trives meget godt der de bor. Børnene har stærke familieband til hjemegnen som deres kulturelle identitet er knyttet til. Lokalsamfundet er omdrejningspunktet for deres sociale netværk og hverdagsliv.

Den lille gruppe af børn, der direkte mistrives i sine hjem, mangler normalt det de andre børn glæder sig mest over: et trygt og stabilt hjem, en kulturel forankring i lokalsamfundet osv. De føler sig isoleret fra fællesskabet af ”sunde” børnefamilier. Når børnene konfronteres med spørgsmål om deres tanker om fremtidstilværelsen, så er relativt mange i tvivl om deres position i barndommens bygd eller by. Mere end halvdelen af informanterne ved ikke om de ønsker at blive boende på samme sted. De fleste har familie eller venner udenfor hjemkommunen og lader alle døre stå åbne angående fremtidens udfordringer. De drømmer, allerede i niårs alderen, om oplevelser på den anden side af bjergene og havet.

De fleste børn, ca. 70 procent, trives ”meget godt” eller ”godt” i skolen. Kun fem børn siger, at de slet ikke kan lide at gå i skole. I tredjeklasse har skolelivet udviklet sig til mere end leg og sjov. Børnene føler sig store og ”cool” i forhold til de yngste årgange. De føler sig selvstændige og danser konkurrerende kliker i fritiden. De fleste er også blevet aktive deltagere i strukturerede fritidsaktiviteter. Mere end 70 procent af børnene dyrker jævnligt sport i fritiden. Omfanget af fritidstilbud til børn og unge afhænger meget af lokalitet, og hovedstaden har naturligvis langt flere strukturerede aktiviteter til sine yngste indbyggere end små bygder i periferien har. Børnene i små bygder er ikke mindre aktive, men har ofte mere uformelle og spontane aktiviteter på programmet.

Tro og religiøse foreninger fylder meget i mange børns hverdagsliv. Det færøske samfund omfatter en række ældre og nye kristne frikirker, der har meget aktive medlemmer i alle aldersgrupper. Flertallet af færøske børn har forældre der er ”moderne” og relativt sekulariserede medlemmer af folkekirken, mens 30–35 procent af børnene har tilknytning til alternative kristne menigheder, der som regel arrangerer sine egne interne sociale aktiviteter for børn. 37 ud af undersøgelsens 111 børn går til såkaldte (religiøse) ”møder” hver uge. Mange færøske udkantskommuner har faktisk kun to typer af fritidstilbud til sine børn: sport og religion. De unge der ik-

ke interesserer sig for disse typer aktiviteter er også ofte den generelt mest utilfredse ungdom.

Af andre populære fritidssysler blandt børn kommer vi ikke udenom musik og sang. Børn fra hele landet, både udkant og centrum, giver musikøvelse høj prioritet. Der er meget lange ventelister for at blive indtaget som elev ved musikskolen i Torshavn – mange børn bliver opskrevet allerede ved fødsel – men det forhindrer ikke bygdebørn i at lære at spille på instrumenter af sine musikalske slægtninge. Musik, dans og sang er vigtige bestanddele i den rige færøske kulturarv, der fortsat har høj værdi i diverse sociale kontekster. Af andre aktiviteter som børn bruger fritiden til kan flere knyttes til digitale medier – primært computere og internet. Disse aktiviteter er mere private og mindre organiserede i klubber. Fritiden på internettet er ofte et mere ensomt projekt uden konkret tidsplan.

Tabel 1. Fritid – hvad går du til?

	Ja	Nej	Uklart	N
Sang	26	83	3	111
«Møde»	37	71	3	111
Teater	4	103	4	111
Dans	13	95	3	111
Spejder	12	96	3	111
Andet	27	81	3	111
Intet	10	98	3	111

Vi har en tendens til at glemme at spørge børn, hvad de personligt savner og synes bør ændres angående kultur og fritid. Vi giver dem sjældent anledning til at give forslag, der kan forbedre den generelle trivsel blandt jævnaldrende. I undersøgelsen fra 2008 fortalte børnene, hvad de konkret synes mangler i deres hjembygd eller hjemby. 35 børn nævner f.eks. teater. Mange nævner også sang og dans. Idrætten, til trods for dens generelle dominans som fritidsaktivitet, er også at finde på flere børns ønskeliste. Boldsport – især fodbold, håndbold og volleyball – dominerer i dag, mens andre sportsaktiviteter – f.eks. svømning og atletik – kun er en valgmulighed for børn og unge i de største byer.

Indenfor området kultur og kunst må vi tilsvarende erkende, at musikmiljøet dominerer på bekostning af andre fritidsmiljø. Børn med andre interesser føler sig forsømt. Idrætten bliver i den offentlige diskurs lovprist som et ubetinget ”gode” for børns fysiske, sociale og psykiske helse, men idræt er også hård træning, disciplin og konkurrence. For nogle børn er idrætsaktiviteter indenfor meget strukturerede rammer et mareridt, som skaber en dårlig trivsel, der påvirker hele deres børnetilværelse. En grund-

læggende forskel på børn knytter sig til denne modsætning: strukturerede og ustrukturerede aktiviteter. Strukturerede aktiviteter foregår normalt i etablerede foreninger med medlemsafgift og faste mødetider for deltagerne. De ustrukturerede aktiviteter er af mere uformel og spontan karakter, ofte med små og løse deltagergrupper.

Computerspil er blandt børnenes favoritter – på Færøerne som i andre europæiske lande. Alle børn har adgang til computere med internet, enten hjemme eller i skolen, og mange børn er, allerede i 7–8 års alderen, rutinerede computerbrugere. Computere er mest til leg i denne aldersgruppe. Dog er der 37 ud af de 111 deltagende børn, der fortæller, at de ikke interesserer sig for computerspil. Mange af disse informanter bruger dog computere til chat og lignende internet-baserede aktiviteter. For dem der åbenlyst kritiserer de yngstes ”afhængighed” af nye elektroniske medier kan nævnes, at udendørs aktiviteter – som at fiske og være i naturen – fortsat er en positiv del af mange børns hverdagsliv. Henholdsvis 47 og 66 børn kan lide at gå ture og cykle i fritiden.

Halvdelen af børnene synes, at børn generelt trives og har det godt i deres hjemkommuner. 47 elever siger derimod, at de ikke ved hvordan andre børn trives. Det er forståeligt at børnene er lidt i tvivl, når de skal udtale sig på vegne af hele børnegerationen. Det er også sandsynligt, at børnene fortolker begrebet ”trivsel” på mange forskellige måder. Børnene er i denne alder ikke bevidste om forholdet mellem abstrakte størrelser som trivsel, social baggrund, kultur osv. De fleste børn kan, helt forventet, bedst lide at lege sammen med venner. Kun otte børn fortæller at de helst leger alene. Dog er der selvfølgelig mange børn, der i perioder ufrivilligt leger alene.

Kan man sige, at børn allerede i 9–10-års alderen allerede er styret af ”gamle” vaner? Eller søger mennesker altid nye udfordringer? De fleste børn, ifølge undersøgelsen, trives bedst med at lære noget nyt. Det senmoderne samfund er også karakteriseret af relativt store og hurtige forandringer på alle livets områder, af krav om fleksibilitet og tolerance, og disse tendenser er børnene vokset op med. 60 børn i undersøgelsen vil hellere lære noget nyt end at gentage gamle rutiner. De fleste børn har allerede i tredjeklasse meninger om personlige, fremtidige uddannelses- og karrierevalg. De ved at de selv skal tage de store beslutninger om deres arbejde, kultur og identitet.

Hvis børnene var politikere der skulle belyse færøske børns vilkår, så havde 50 informanter valgt følgende af fire svarmuligheder: ”Børn trives – men vi må gøre en indsats for at få alle til at trives bedre”. 29 børn havde

derimod sagt: ”Børn har det ikke godt – vi må hjælpe dem og lytte til dem!” Kun fem informanter mener, at ”det er lige meget hvordan børn har det”. Børnene har dermed et relativt positivt billede af færøske børns situation, men de synes samtidig, at mere kunde være gjort for at forbedre børns trivsel. Som kommunalpolitikere og beslutningstagere havde børnene lagt følgende punkt frem som højeste prioritet for deres hjemkommuner: *Idrætshal – børnemusikskole – rygeforbud i hele byen – bedre skoler – legeplads – verdens største biograf – skøjtehal – basketball-klub – vandland – svømmehal – bedre og sødere lærere – flere skoler – osv.*

Ønskerne er som vi ser ret interessante og mangfoldige. Børnene, der havde muligheden for at nævne op til tre selvvalgte ønsker, fortalte om det de savner mest i lokalsamfundet – f.eks. nævnes idrætshal og svømmehal af børn, der bor i regioner uden disse faciliteter. Mange børn har med helt identiske formuleringer fremsat ønske om totalt rygeforbud. Dette er en tydelig konsekvens af skolernes ihærdige arbejde med at oplyse om folkehelse. Mange børn er desuden utilfredse med skolemiljøet, selv om der i offentlig debat bliver påstået, at den færøske folkeskole tager sig godt af eleverne. Børnene er specielt kritiske til den problematiske kommunikation med lærere. De fysiske rammer er af sekundær betydning.

Angående social trivsel i skolen, så er de fleste tredjeklassebørn enige om, at et godt forhold til lærerne er den primære betingelse for et velfungerende skoleliv med gode sociale relationer. Børn fokuserer dog også på flere andre forhold, ikke mindst IKT-faciliteterne, på skolen. De vil have adgang til nye computere med interessante programmer. Computere er i dag mere populære end gode skolebibliotek. Kun to informanter ønsker sig eksplicit et godt bibliotek på skolen. De unge menneskers store idrætsinteresse afspejler sig i børns meninger om skolen. Næsten halvdelen af undersøgelsens informanter ønsker sig en skole med en moderne idrætshal. Idrætten fungerer for mange børn som en tiltrængt afkobling fra den klas-siske boglige undervisning.

Børn prioriterer også faglig læring i forhold til skolemiljøet. De ønsker sig en skole, hvor man får ny viden, men hvor der samtidigt er underholdende at være. Lektier vil de fleste dog, ikke helt uventet, af med. Børn ønsker også generelt større variation i forhold til hvor meget, der foregår i skoleklasser og hvor meget, der foregår ude i naturen. I 9–10-års alderen har mange børn store vanskeligheder med dagligt at være stillesiddende og i dyb koncentration i mange timer. Selv om børnene ønsker mere musik og teater i skolen, så ønsker de fleste ikke at reducere de sproglige og matematiske fag. Faktisk er der mange der ønsker mere af skriveøvelser, mate-

matik og religion på skemaet. De sætter, allerede i tredjeklasse, visse krav til skolen angående undervisningsform.

Leg er kreativt og personligt udviklende for børn (Østergaard Andersen & Knoop 2002). Leg kan knyttes til både skole- og fritidsliv. De fleste børn i undersøgelsen ønsker at have mere tid til leg i sin hverdag. De vil også gerne selv afgøre hvad, hvornår og med hvem de skal lege. De vil gerne være selvstændige og udenfor forældrenes overvågning. De føler sig lidt som "teenagere" og er i en livsfase hvor det sociale samspil med venner er forrest i tankerne. De er i færd med at udvikle sin kulturelle identitet blandt jævnaldrende. Mange børn i undersøgelsen savner en børneklub hvor børn selv organiserer fritidsaktiviteter med minimal indblanding fra voksne. Børnene beskriver den ideelle fritidsklub for børn med disse overskrifter: *Der forældre er med – der de tegner og meget andet – der alle spiller bold – der børnene rejser (udenlands) – der børn går i tivoli – der børn leger i gummibåde – osv.*

Børnene tænker også på sin fremtid. De snakker sammen om voksenlivet og dets mystik. Angående voksentilværelsen prioriterer børnene familien højere end alt andet. 38 børn i undersøgelsen ser sin fremtid i lyset af familieband.

Tabel 2. Fremtiden – hvad tænker du mest på?

	N	Procent
Arbejde	14	12.6
Familie	38	34.2
Venner	15	13.5
Kærlighed	9	8.1
Jeg ved ikke	29	26.1
Intet svar	6	5.4
Totalt	111	100.0

Livet er et projekt, der personer skal tage mange store beslutninger, som påvirker deres kultur, værdier og livsstile. Oplevelser, en kapital af høj værdi i det senmoderne samfund, bliver knyttet til meget: læring, erfaringer, underholdning, venner, kommunikation, osv. Oplevelser betragtes også som noget socialt udviklende, et bidrag til den der ønsker sig et nyt stort socialt netværk. Hvad betragter børn selv, med egne ord, som betydningsfuldt for at gøre færøske børn glade og stærke? Hvad giver dem social trivsel? Her er det mange børn der sætter fokus på helse, både psykisk og fysisk, og på miljøet. Her er et udpluk af svarene fra undersøgelsen: *Rygning*

ikke tilladt – drikke mælk – ingen mobning – renere miljø – alle er glade – mere idræt – billigere slik – osv.

I forhold til deres unge alder, mener jeg at børnene har været meget gode spørgeskemadeltagere. De er dygtige til at sætte ord på sine tanker og meninger. Det lærer de i hjemmet og i skolen. Det forventes af børn i dag, at de skal være i stand til at beskrive og forsvare sine holdninger, at reflektere over sine liv og at lave prioriteringer (valg). Børnene skal også være i stand til at se ind i fremtiden, at evaluere sine handlinger kritisk og at skabe sin kulturelle identitet. Vi må dog ikke glemme at børnene er 9–10 år og har meget begrænsede livserfaringer.

Analyse

Færøerne bliver i disse år, ligesom mange andre minisamfund i Europas udkantsområder, stærkt påvirket af de globale kulturelle, sociale og politiske strømninger, der radikalt ændrer samfundet angående relationen skole-hjem, individ-familie, lokal-global og tradition-modernitet. Den faglige diskurs om globaliseringsprocessens konsekvenser for børns levestandard tager hovedsagligt udgangspunkt i centrale urbane miljø, uden eksplicit henvisning til de perifere rurale egne særlige sårbarhed overfor de nye værdier (Karlsen 2001). Færøerne er f.eks. et senmoderne samfund med traditionelle familieenheder, der fremdeles repræsenterer børns vigtigste kulturelle og sociale referenceramme. Lokalsamfundet og familien skaber de værdier, børn tager med sig i skole.

Overgangen fra tradition til (sen)modernitet, fra kollektivt landbrugs- og fiskerisamfund til individualiseret videnssamfund, har ikke været uproblematisk på Færøerne, der i forhold til befolkningens religiøse og kulturelle identiteter, foruden færingers stærke slægtskabsidentitet, der knytter sig til specifikke bygder og øer, fremdeles er et værdikonservativt og relativt isoleret samfund (Andreassen 1992). Den dybe splittelse mellem det ”gamle” og det ”nye” i det færøske samfund, afspejler distancen mellem de yngre og ældre generationer på øerne i dag. Denne kulturelle polarisering, der demonstreres i den følelsesladede værdikamp med den ”færøske familie” som frontlinje, kommer frem i børns versus politikeres meninger om trivsel og velfærd i undersøgelsen fra 2008.

Den sociale kapital, i form af nære venner og kontakter, naboer og slægtinge, der giver individer adgang til diverse fora i samfundet, er socialt stratificerende ved at nye grupper af børn og unge marginaliseres i

samfundet. Det er f.eks. tydeligt, at færøske børn der er aktive i sportsklubber, sangforeninger og andre anerkendte fritidsfællesskaber, generelt har stærke og vidtrækkende sociale netværk, der omfatter personer med lignende interesser og værdier. Disse børn repræsenterer en kærnegruppe, dvs. de mest "normale" børn, som også besidder en kulturel kapital, der giver status i dagens samfund. De børn, der ikke passer ind i denne kategori, ofte børn med svage sociale netværk, mistrives ofte i skole, fritid og hjem. De har en kulturel kapital, i form af særegne stile, symboler og interesser, der ikke giver samme anseelse som de populære strukturerede aktiviteter.

Senmoderniteten er karakteriseret af at børn og unge i langt større grad end tidligere har frihed til at vælge sine fritidsfællesskaber og ungdomskulturer (Schultz & Dencik 1999). De fleste børn, der allerede de første skoleår er bevidste om sin kulturelle frihed, sætter nye kvalitetskrav i forhold til de fællesskaber, de er en del af. De ønsker sig indflydelse, retigheder og en politisk røst, der kan påvirke landets formelle beslutningstagere. Selvom de fleste børn betragter sig selv som velfungerende personer, der trives godt i sit nærmiljø, er børnene bekymrede over de voksnes manglende forståelse for børnenes interesser og prioriteringer. Børnene mener, at myndighederne ikke taler det samme "sprog" som børnene. Specielt de børn, der savner fritidsaktiviteter og -institutioner i sine hjemkommuner, er meget kritiske overfor de signaler hovedaktørerne i den offentlige debat på Færøerne sender ud.

De børn, der prioriterer familien højest i refleksioner over fremtiden, er relativt praktiske, fleksible og selvstændige mennesker med diverse kulturelle identiteter, der knytter den lokale kulturarv sammen med mediebaserede globale kulturstrømninger. Børnene vælger ikke enten computere og internet eller leg ude i naturen. Børnene identificerer sig med det "nye" i kulturen, samtidig som de har en stærk forankring i det familiebaserede bygdesamfund (Gaini 2008a). Børnene ønsker både læring, leg og oplevelser i skole og fritid. De hører til en generation, der fra fødselen har fået besked om at tage egne beslutninger og "realisere" sig selv. De færøske børn i undersøgelsen er påvirkede af denne kendsgerning, men de er samtidig overraskende jordbundne i sine fremtidsvisioner. De fleste er tilfredse med sine leveforhold og ønsker ingen radikale forandringer.

Mange børn kommer fra hjem, der religionen spiller en vigtig rolle i alle livets facetter. Din religiøse identitet, f.eks. som del af en frikirkelig menighed, definerer derfor i stor grad dit sociale netværk, din kulturelle kapital og dine fritidsaktiviteter. For mange færinger symboliserer familien

og kirken de trygge stabiliserende institutioner, der skaber integritet i samfundet i en global tid uden respekt for traditionelle værdier. Følelsen af tryghed i tilværelsen skaber en form for social trivsel og personlig velvære blandt mange børn. Dog er disse karakteristika for det færøske samfund også den indirekte årsag til at mange børn, der ikke har solide familienetværk og tilknytning til etablerede religiøse fællesskab, bliver socialt marginaliserede.

I en brydningstid, mellem tradition og (sen)modernitet, fungerer samfundet ofte i to parallelle lag: delvis på den ”gamle” måde, delvis ifølge nye internationale standarder. Børns trivsel eller manglende trivsel opstår ofte i denne brydning, hvor forældre, skole, medier og politiske myndigheder har inkongruente værdinormer og børneopfattelser, og dermed også belyser børns forhold på grundlag af forskellige præmisser. Lærere, psykologer og menighedsledere, f.eks., præsenterer ofte helt forskellige billeder af børns sociale helbred på Færøerne. Senmoderniteten er karakteriseret af at samfundets kulturelle værdier bliver ”frigjort”, og dermed gjort til genstand for personlige valg og fravalg. Værdierne bliver diskuteret og evalueret i en åben debat. Børnene får dog kun sjældent anledning til at bidrage til debatten.

Et lille øsamfund som Færøerne har ikke rum for store urbane subkulturer, der har markante grænser udad. De nære lokale relationer er altid i forgrunden. I bygdesamfund er det umuligt at leve en helt anonym tilværelse uden kontakt til sine slægtninge og naboer. Sociale netværk baserede på familie- og venskabsbånd tager i meget begrænset grad hensyn til subkulturelle, ungdomskulturelle og socioøkonomiske forskelle (Gaini 2008a). Bankchefens børn leger med fiskerens børn, forfatterens børn leger med præstens børn, de yngste børn leger med ældre børn, de fodboldinteresserede børn leger med børn, der interesserer sig for computerspil, osv. Med andre ord krydser den enkeltes netværk mange grænser mellem kategorier. Det store spørgsmål bliver: at have et netværk eller ikke. Den relativt marginaliserede ungdom mangler ofte basale sociale kontakter, også med hensyn til vedkommende ungdoms nærmeste familie.

Børns fritid, kultur og sociale trivsel kan belyses fra mange vinkler. I denne artikel har fokus ligget hos børnene selv. Undersøgelsen fra 2008 giver indsigt i børns meninger og holdninger angående skole og fritid, leg og læring, familie og venner. Børnene trives som helhed godt og har trygge og sunde leveforhold. Deres kritik centrerer sig hovedsagligt omkring disse punkter: De savner generelt større forståelse fra de voksne; de savner flere og mere varierede kulturtilbud over hele landet; de savner bedre

kommunikation mellem generationerne – ikke mindst i skolen; de savner fritidsinstitutioner hvor børn og ungdom selv sætter dagsordenen – f.eks. ungdomsklubber; og de savner større indflydelse i forhold der vedrører børne- og ungdomskultur.

Konklusion

Den kvalitative undersøgelse af børns levevilkår på Færøerne som jeg lavede for kulturministeriet på Færøerne foråret 2008, viser hvordan tredjeklasse elever fra hele landet selv beskriver børns kultur, skole, fritid og sociale trivsel. Børn er først i de sidste tiår blevet defineret som en egen færøsk samfundskategori i den lokale politiske og kulturelle diskurs, og der er fortsat mange myter om børn og ungdom i omløb blandt voksne meningsdannere. Børnekulturforskningen har ikke fæstet rødder på Færøerne endnu, og der er stor mangel på kvalitative og kvantitative data om børns sociale og kulturelle forhold. Specielt børn, der ikke hører til den dominerende gruppe af ”almindelige” børn i almindelige familier er usynlige i dagens offentlige debat.

I undersøgelsen fra 2008 har børnene skriftligt fortalt om sine vurderinger, meninger og prioriteringer om mange forskellige forhold, der på en eller anden måde påvirker deres hverdag og fremtidsudsigter. Børnene trives som helhed godt på skolen. Idrætten repræsenterer en meget vigtig del af mange færøske børns fritid. De deltager i sportsaktiviteter, de støtter sportsvirksomheder og de ønsker en kulturpolitik som placerer idrætten i øverste række. Dette er naturligvis ikke gældende for *alle* børn. Mange børn er også deltagere ved religiøse ”møder” og sang. Dette gælder for alle landsdele på Færøerne.

Moderne medier (f.eks. internettet) sluger også en stor portion af børnenes fritid. De fleste børn kan meget godt lide at lege med computere. Dette kræver intet formelt fællesskab og foregår for det meste i private hjem. Og selv om de nye medier har høj prioritet, så er det interessant at se hvor godt børn synes om at lege i fri natur. Når børn tænker på leg, vil de fleste helst være udendørs og sammen med venner. Dermed har ny informations- og kommunikationsteknologi ikke afløst al udendørs leg uden tekniske ”hjælpemidler”. Det som plager mange børn, ikke mindst i små udkantskommuner, er kedsomhed. Selv om børnene trives godt i hjembygden eller hjembyen, så keder de sig ofte og savner flere kulturelle fritids-tilbud.

Når børnene reflekterer over sin fremtid, ønsker de fleste at opleve meget, der er spændende og giver rige erfaringer. Børnene er åbne og positive når de tænker på sin fremtid. Begrebet ”kultur” knytter børnene både til skole og fritid. Når børnene diskuterer kultur og fritid, er der mange som nævner børneklubber. Mange børn savner fritidsklubber for børn i deres hjembygger. Angående skolen, fylder den naturligvis ret meget i børnenes tanker og hverdag, og børnene har forskellige meninger om, hvordan en ideel skole ser ud. Det vigtigste for børnene er at have gode søde lærere. Hvis kommunikationen mellem elever og lærere ikke fungerer godt, bliver skolemiljøet aldrig tilfredsstillende for børnene. Børns trivsel er tæt knyttet til denne sociale kontakt.

Børn nævner også at en god skole har gode sportsfaciliteter (idrætshal) og gode computere. Dette er interessant, fordi at det viser, at de fleste kan lide fysiske øvelser og lege, men også de tekniske midler, der skal give viden, kompetencer og underholdning. Børn lærer også meget om helse i skolen i dag, og det kan vi tydeligt se i undersøgelsens resultater. Mange børn ønsker et vidtgående rygeforbud, der straks skal træde i kraft. Børnene reflekterer også over ændringer der kan skabe en større trivsel i samfundet i fremtiden. Hvad er mest essentielt? Hvad skal prioriteres højest? Børnene i undersøgelsen savner mere tid til leg og sjov. Børnene har som helhed en stærk social og kulturel kapital, men de sætter også krav til samfundet.

Litteratur

- Andersen, D. & Ottosen, M. H., red. 2002. *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Andreassen, E. 1992. *Folkelig offentlighed. En undersøgelse af kulturelle former på Færøerne i 100 år*. København: Museum Tusulanums Forlag.
- Gaini, F. 2006. Familie, leg og erfaring. *Barn 24* (3). Trondheim: Norsk senter for barneforskning.
- Gaini, F. 2008a. *Miðlar, mentan og seinmodernitetur*. Torshavn: Fróðskapur.
- Gaini, F. 2008b. *Barna- og ungdómskanning (Frágreiðing)*. Torshavn: Mentamálaráðið.
- Helve, H., red. 2005. *Mixed Methods in Youth Research*. Helsinki: Finnish Youth Research Network.
- Karlsen, U. D. 2001. *Ung i spenningens land. Analyser av preferanser knyttet til valg av utdannelse, yrke og bosted blant nordnorsk ungdom (Afhandling til graden doctor rerum politicarum)*. Tromsø: Universitetet i Tromsø.

Kultur, fritid og social trivsel blandt færøske tredjeklasses elever
Firouz Gaini

Schultz Jørgensen, P. & Dencik, L., red. 1999. *Børn og familie i det postmoderne samfund*.
København: Hans Reitzels Forlag.
Østergaard Andersen, P. & Knoop, H. H. 2002. *Børns liv og læreprocesser*. Værløse: Billesø
& Baltzer.

Firouz Gaini
Institut for Pædagogik og Læreruddannelse
Færøernes Universitet
FO-100 Torshavn, Færøerne
e-post: firouz@flsk.fo